

ДИНАМІКА СТАВЛЕННЯ ДО ЄС СЕРЕД УКРАЇНСЬКОЇ ГРОМАДСЬКОСТІ

Сухова Х.О.

*аспірантка кафедри соціології факультету соціології і права
НТУУ «КПІ»*

Стаття висвітлює сприйняття та ставлення до Європейського Союзу, котрі побутують серед української широкої громадськості, на основі соціологічних опитувань.

Статья высвечивает восприятие и отношение к Европейскому Союзу, которые существуют среди украинской широкой общественности, на основе социологических опросов.

The article illuminates perceptions and attitudes towards the European Union which exist among Ukrainian general public, on the basis of public opinion polls.

Ключові слова: Європейський Союз, соціологічні опитування, Україна, громадська думка, євроінтеграція.

Невід'ємною частиною сучасної політичної сфери є опора на громадську думку, певні політичні, соціальні, економічні та інші актуальні погляди у суспільстві, котрі забезпечують легітимність не лише окремої державної політики, але і політичного режиму загалом. З огляду на мінливий, однак домінуючий проєвропейський вектор зовнішньої політики України, сталі погляди громадськості стосовно ЄС є визначальним фактом, завдяки котрому окремі політики та урядовці можуть орієнтуватися в преференціях суспільства, а значить, приймати зовнішньополітичні рішення, котрі були релевантними та затребуваними.

Громадська думка є, як правило, стримуючим фактором для політиків, оскільки є прямим відображенням політичних уподобань широкої громадськості, цілі та преференції котрої не завжди збігаються з бажаннями та політикою окремих урядовців. Незважаючи на заздалегідь закладену конфліктність інтересів, держава та громадськість є взаємозалежними, оскільки перша потребує визнання власної легітимності, а остання – якісного державного управління. Таким чином, громадська думка виступає у якості не лише стримуючого фактора, а скоріше як імператив здатний відкривати нові можливості для політичних лідерів.

Визначення поняття громадської думки та її значення для формулювання і здійснення політики в сучасному вигляді почали вивчати в середині ХХ ст. Такі вчені як Г. Блумер [1], Ж. Конверс [2], Дж. Мюллер [3], Б. Пейдж, Р. Шапіро [4] та багато інших. На відміну від виключного пояснення причинно-наслідкового зв'язку між існуючою громадською думкою та її впливом на державну політику, дана стаття сфокусована на українському кейсі.

Громадська думка грає вагомую роль в житті суспільства. Вона є посередником соціальної інтеграції і соціальних змін. Як нормативна сила вона спонукає до інтеграції і стабільності. Як механізм сукупного передбачення вона складає шлях до соціальних і політичних змін. Громадська думка, таким чином, багатовимірне явище. На додаток до своєї оціночної функції, вона включає в себе нормативну, інформаційну та поведінкову складові [5]. Більш повне розуміння громадської думки, таким чином, спонукає політиків у демократичному світі не тільки стежити за думкою більшості, але здійснювати політику з урахуванням нормативності громадської думки.

Дещо відмінною була ситуація в Україні напередодні протестних подій листопада 2013 – лютого 2014. Оскільки проведення зовнішньої політики без урахування думки громадськості призвело до відкритого конфлікту між владою та народом, існують підстави припускати, що більшість населення України не підтримували проросійський вектор інтеграції, що в свою чергу спонукало першу хвилю протестів в листопаді 2013.

Дана стаття має на меті дослідити, чи дійсно напередодні вищезазначених подій (а саме, протягом 2012-2013 рр.) існувала суттєва підтримка підписанню Угоди про асоціацію з ЄС, котра могла би призвести до подій т.зв. Євромайдану. Методом вторинного аналізу соціологічних опитувань буде визначено, який вектор зовнішньої політики користувався більшою популярністю в Українців протягом 2012-2013 рр., яке саме бачення ЄС мали українці. Ці дані допоможуть не лише виявити різницю в поглядах всередині українського суспільства, але й дадуть можливість кількісно пояснити масовий протест проти відмови українського уряду підписати Угоду про асоціацію в листопаді 2013 р. Дане ретроспективне дослідження має також на меті пояснити, як саме громадська думка може служити індикатором можливих конфліктів всередині суспільства та навіть загальнодержавних політичних криз.

Дана стаття буде зосереджена на аналізі опитувань громадської думки стосовно Європейського Союзу та Митного Союзу у 2012-2013 рр. Методологічно стаття

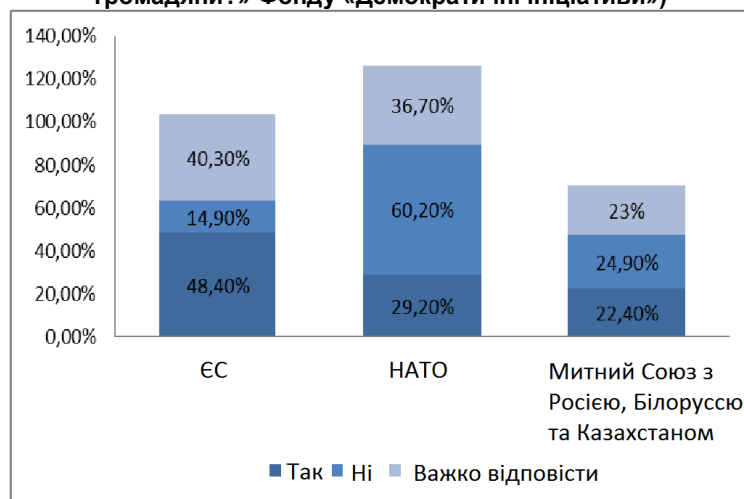
базуватиметься на вторинному аналізі результатів соціологічних досліджень, одному з найбільш поширених методів вивчення настроїв широкої громадськості [8]. Оскільки надійність опитувань громадської думки є спірним питанням, в цьому дослідженні будуть представлені результати аналізу трьох громадських опитувань, котрі були проведені Соціологічною групою «Рейтинг», Фондом «Демократичні ініціативи» та Центром Разумкова. Такий підхід допоможе здійснити перехресну перевірку результатів різних досліджень і, відповідно, висвітлити відношення до ЄС, котре панує серед українців.

Перше опитування для аналізу було проведене фондом Демократичні ініціативи та Центром Разумкова, двома найбільш респектабельними соціологічними установами України. Опитування проводилося в 21 по 24 січня, 2012 і покрити 2009 респондентів віком більше 18 років у всіх регіонах (областях) України, Києва та АР Криму за вибіркою, яка представляє доросле населення України по відношенню до основних соціальних і демографічних показників. Теоретична похибка вибірки (без врахування дизайн-ефекту) не перевищує 2,3 % з імовірністю 0,95 [7]. Опитування було організовано проектом UNITER (Українські національні ініціативи з розширення реформ), дочірньої програми USAID [6]. Таким чином, вищезгадана інформація дозволяє розглядати це опитування як надійне і придатне для даного дослідження.

Опитування показало, що велика частина українського населення виявилась орієнтованою на інтеграцію до ЄС, однак, підтримки інтеграції у східному напрямку також є значною (див. Рисунок 1., Рисунок 2., Рисунок 3., Рисунок 4). При поділі на регіони були висвітлені ще більш різноманітні ставлення та установки стосовно векторів зовнішньополітичного співробітництва.

Рисунок 1.

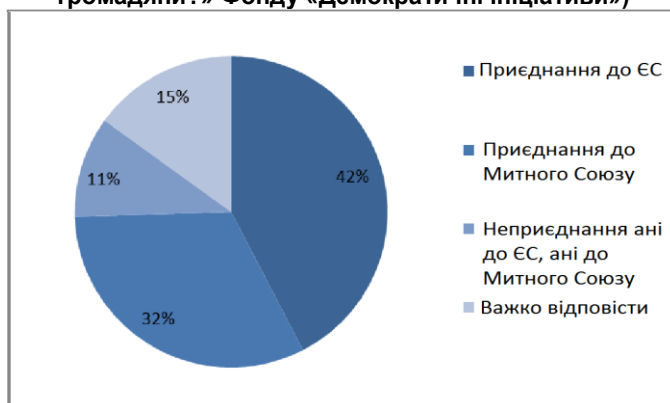
Відповіді на питання: «До якої міжнародної організації повинна приєднатися Україна?» (Результати опитування громадянської думки «ЄС чи Митний Союз? Куди хочуть іти громадяни?» Фонду «Демократичні ініціативи»)

Примітка: ЄС чи Митний союз? Куди хочуть іти громадяни? - загальнонаціональне опитування (2013) Фонд «Демократичні ініціативи». Офіційний сайт. 10 січня 2013- http://dif.org.ua/ua/polls/2013-year/es-chi-mitnii-soyuz_-kudi-hochut-iti-gromadjani_---zagalnonacionalne-opituvannja-.htm

Рисунок 2.

Відповіді на питання: «Який інтеграційний напрям має вибрати Україна? (Дайте одну відповідь)» (Результати опитування громадянської думки «ЄС чи Митний Союз? Куди хочуть іти громадяни?» Фонду «Демократичні ініціативи»)

Примітка: ЄС чи Митний союз? Куди хочуть іти громадяни? - загальнонаціональне опитування (2013) Фонд «Демократичні ініціативи». Офіційний сайт. 10 січня 2013- http://dif.org.ua/ua/polls/2013-year/es-chi-mitnii-soyuz-kudi-hochut-iti-gromadjanj-_-zagalnonacionalne-opituvannja-.htm

Рисунок 3.

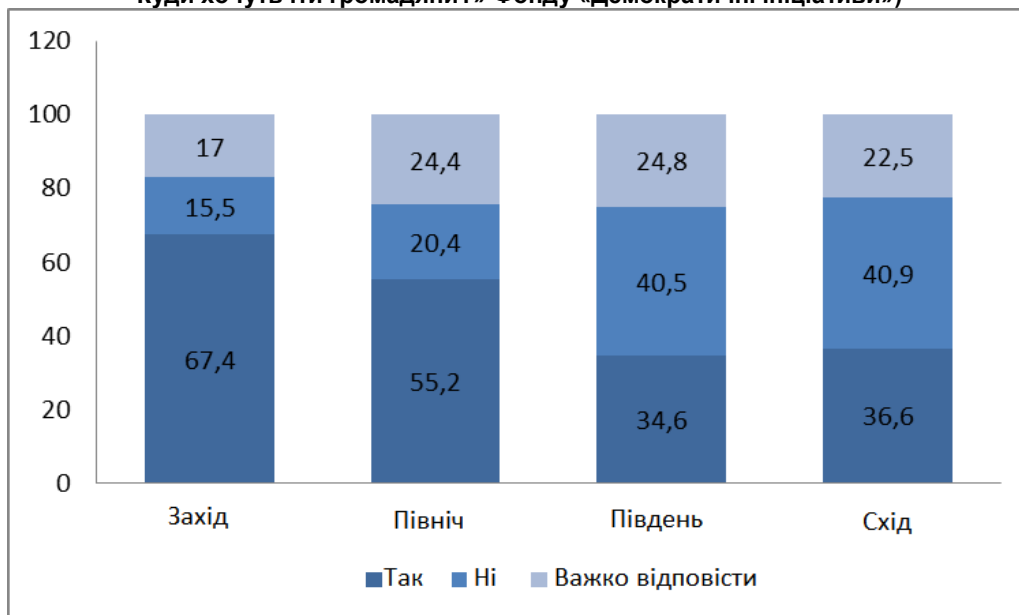
Відповіді на питання: «Для того, щоб підписати Угоду про асоціацію з ЄС Україна має виконати певні вимоги. Як ви ставитесь до цих вимог?» (Результати опитування громадянської думки «ЄС чи Митний Союз? Куди хочуть іти громадяни?» Фонду «Демократичні ініціативи»)

Примітка: ЄС чи Митний союз? Куди хочуть іти громадяни? - загальнонаціональне опитування (2013) Фонд «Демократичні ініціативи». Офіційний сайт. 10 січня 2013- http://dif.org.ua/ua/polls/2013-year/es-chi-mitnii-soyuz-kudi-hochut-iti-gromadjanj-_-zagalnonacionalne-opituvannja-.htm

Рисунок 4.

Кількість відповідей на питання: «Як ви вважаєте, чи повинна Україна приєднатися до Європейського Союзу?» (Результати опитування громадянської думки «ЄС чи Митний Союз? Куди хочуть іти громадяни?» Фонду «Демократичні ініціативи»)

Примітка: ЄС чи Митний союз? Куди хочуть іти громадяни? - загальнонаціональне опитування (2013) Фонд «Демократичні ініціативи». Офіційний сайт. 10 січня 2013- http://dif.org.ua/ua/polls/2013-year/es-chi-mitnii-soyuz-kudi-hochut-iti-gromadjanj-_-zagalnonacionalne-opituvannja-.htm

За даними опитування, менше половини українського населення підтримує ідею європейської інтеграції України. Різниця між відсотком населення, які підтримують ЄС і Митний союз складає всього 8%, що свідчить про існування розриву в українському суспільстві між проєвропейською та проросійською орієнтацією. Особливо помітно це поділ стає при детальному розгляді регіональних уподобань: у той час як Західна і Центральна Україна традиційно підтримують європейську інтеграцію, Східні та Південні регіони

орієнтовані на інтеграцію з Росією. Амбіції балансування між двома впливовими міжнародними силами (ЄС та Росією) мають своє відображення у майже рівному поділі у суспільстві.

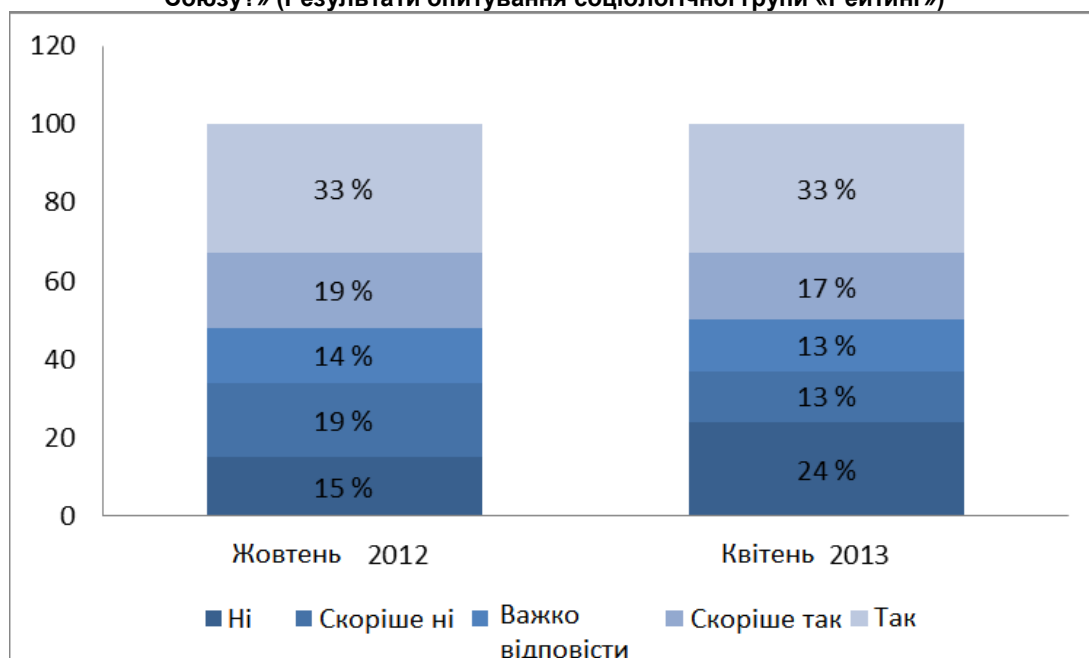
Вибірче законодавство, вибіркова судова система та інших проблем, пов'язаних з політично мотивованими судовими процесами в Україні представляють предмет занепокоєності багатьох українців. Таким чином, можна було б припустити, що українці пов'язують з Європейським Союзом такі цінності, як справедливість і рівноправність судової системи, а також переймаються прозорістю виборів.

Що стосується інформації, викладеної вище, варто зазначити, що значна частина українського суспільства не має однозначної думки стосовно ЄС (22,4%), що вказує не тільки на низький рівень політичної участі масової громадськості, але і на обмежений вплив на суспільство усіма зацікавленими сторонами в цілому.

Друге опитування, котре було використано для вторинного аналізу, було проведене соціологічною групою «Рейтинг» 1-14 жовтні 2012, і 15-28 березня 2013 [9]. Оскільки методологія в обох випадках була однаковою, даний підрозділ буде включати в себе порівняння двох періодів часу і спостереження розвитку ставлення до ЄС в українському суспільстві. Обидва рази до опитування громадської думки було залучено 2000 респондентів, які належать до українського населення у віці від 18 років і більше; методом збору даних виступало особисте формалізоване інтерв'ю згідно з опитувальником (обличчям до обличчя). Похибка репрезентативності не перевищує 2,2% (з ймовірністю 0,95).

Загальний аналіз показує, що більше половини українського населення віддає перевагу європейській інтеграції, зокрема, в порівнянні з іншими варіантами, а саме НАТО і Митним союзом (див. Рисунок 5., Рисунок 6., Рисунок 7, Рисунок 8., Рисунок 9., Рисунок 10., Таблицю 1. та Таблицю 2.). Ці статистичні дані тільки відрізняються від результатів інших громадських опитувань, які були проаналізовані раніше на 2-3% по кожному з розділів. Що стосується зазначених похибки 2,3% і 2,2%, обидва соціологічні опитування можуть вважатися надійними, наскільки їхні висновки багато в чому співпадають одне з одним. У цілому, можна зробити висновок, що близько 50% українців підтримують інтеграцію України в ЄС, 33% виступають проти цього і 13-14% не мають конкретної думки щодо інтеграції.

Рисунок 5.
Кількість відповідей на питання: «Чи підтримуєте ви приєднання України до Європейського Союзу?» (Результати опитування соціологічної групи «Рейтинг»)

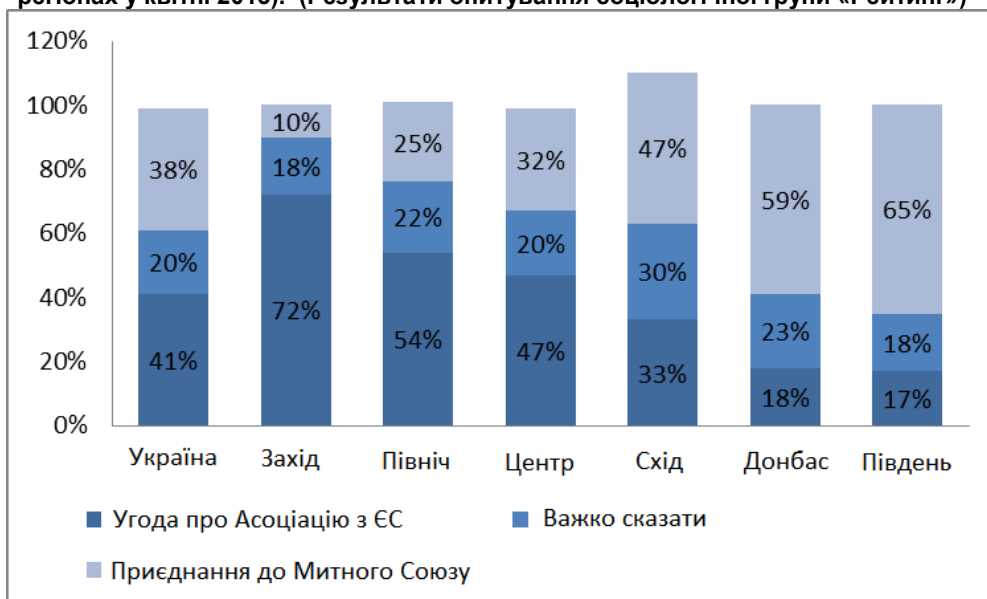
Примітка: На роздоріжжі або інтеграційні ребуси. (2013) Соціологічна група «Рейтинг», квітень 2013.
- http://ratinggroup.com.ua/upload/files/RG_Ukraine_Vektor_042013_pres.pdf

Рисунок 6.
Кількість відповідей на питання: «Який інтеграційний напрям вигідний для України?»
(Результати опитування соціологічної групи «Рейтинг»)

Примітка: На роздоріжжі або інтеграційні ребуси. (2013) Соціологічна група «Рейтинг», квітень 2013.
 - http://ratinggroup.com.ua/upload/files/RG_Ukraine_Vektor_042013_pres.pdf

Рисунок 7.
Кількість відповідей на питання: «Який інтеграційний напрям ви підтримуєте?» (розподіл по регіонах у квітні 2013). (Результати опитування соціологічної групи «Рейтинг»)

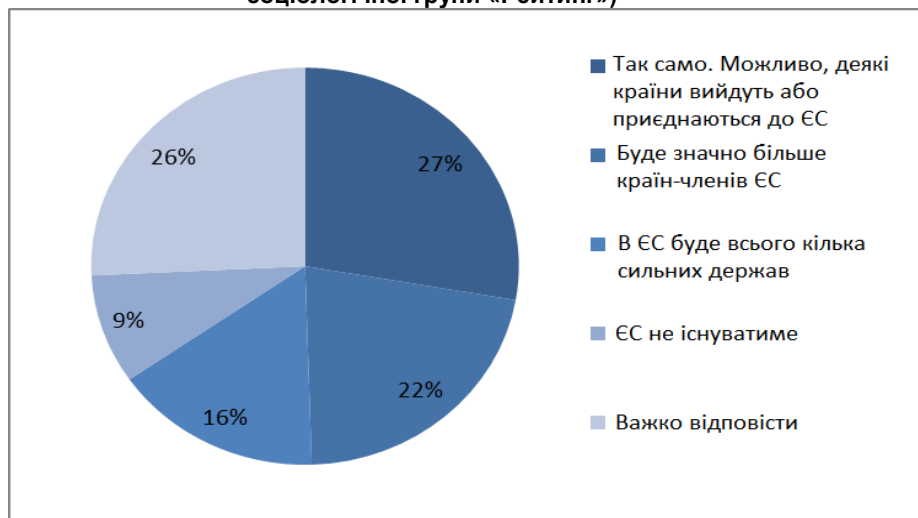
Примітка: На роздоріжжі або інтеграційні ребуси. (2013) Соціологічна група «Рейтинг», квітень 2013.
 - http://ratinggroup.com.ua/upload/files/RG_Ukraine_Vektor_042013_pres.pdf

Таблиця 1.
Відповіді на питання: «Які головні переваги вступу України до ЄС?» (можливі кілька відповідей)
(Результати опитування соціологічної групи «Рейтинг»)

Можливість громадянам більше подорожувати	55%
Краще працевлаштування	53%
Збільшення інвестицій	51%
Розвиток демократії	41%
Кращі освітні можливості	41%
Зменшення рівня бідності	39%
Зменшення рівня корупції	39%
Важко відповісти	7%
Переваг немає	14%

Примітка: На роздоріжжі або інтеграційні ребуси. (2013) Соціологічна група «Рейтинг», квітень 2013.
 - http://ratinggroup.com.ua/upload/files/RG_Ukraine_Vektor_042013_pres.pdf

Рисунок 8.
Відповіді на питання: «як виглядатиме ЄС через 5-10 років». (Результати опитування соціологічної групи «Рейтинг»)

SOURCE: На роздоріжжі або інтеграційні ребуси. (2013) Соціологічна група «Рейтинг», квітень 2013.
 - http://ratinggroup.com.ua/upload/files/RG_Ukraine_Vektor_042013_pres.pdf

Рисунок 9.
Відповіді на питання: «Чи ви вірите в те, що Україна стане частиною ЄС і, якщо так, коли саме?» (Результати опитування соціологічної групи «Рейтинг»)

Примітка: На роздоріжжі або інтеграційні ребуси. (2013) Соціологічна група «Рейтинг», квітень 2013.
 - http://ratinggroup.com.ua/upload/files/RG_Ukraine_Vektor_042013_pres.pdf

Таблиця 2.

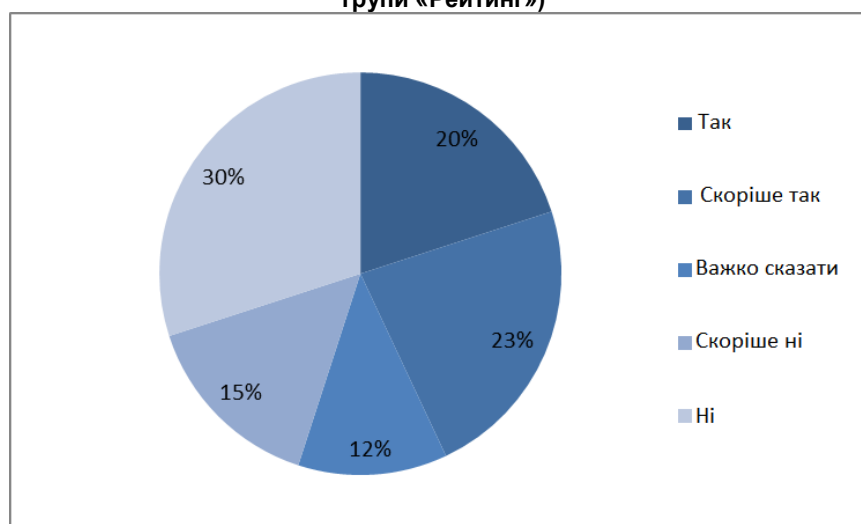
Відповіді на питання: «Яке з цих тверджень найкраще відповідає вашому уявленню про ЄС? (можливі кілька відповідей) (Результати опитування соціологічної групи «Рейтинг»)

Розвинена економіка	61%
Велика кількість іммігрантів	59%
Високий рівень совіти	58%
Добробут	56%
Участь громадян в захисті їхніх прав	54%
Нові технології	54%
Впевненість у майбутньому	52%
Чесні судді	52%
Безпека життя	52%
Розвинена демократія	51%
Законослухняні громадяни	49%
Свобода слова	48%
Стабільність	46%
Гендерна рівність	45%
Хороші умови для розвитку бізнесу	45%
Доступна медицина	37%
Економічна криза	32%
Сильне врядування	25%
Сильна армія	25%

Примітка: На роздоріжжі або інтеграційні ребуси. (2013) Соціологічна група «Рейтинг», квітень 2013. -
http://ratinggroup.com.ua/upload/files/RG_Ukraine_Vektor_042013_pres.pdf

Рисунок 10.

Відповіді на питання: «Чи хочете ви жити в ЄС?» Результати опитування соціологічної групи «Рейтинг»)

Примітка: На роздоріжжі або інтеграційні ребуси. (2013) Соціологічна група «Рейтинг», квітень 2013. - http://ratinggroup.com.ua/upload/files/RG_Ukraine_Vektor_042013_pres.pdf

Як показали результати дослідження, у 2012-2013 рр. загальна кількість людей, які підтримують інтеграцію ЄС знизилася на 2%, тоді як частка тих, хто виступає проти вступу України в ЄС, виросла на 3%. Таким чином, існує тренд зниження популярності європейської орієнтації, що може служити ознакою як тимчасових змін, так і реального погіршення ставлення українських громадян до ЄС.

Тим не менш, опитування громадської думки показали, що все більше українців вважають європейську інтеграцію більш вигідною, ніж інтеграцію в Митний союз.

Згідно до опитувань, кожен п'ятий українець, котрий підтримує вступ до ЄС України також підтримує вступ України до Митного союзу. Останнє може бути причиною існування високого відсотка з тих, хто думає про Митний союз як про привабливий напрямок інтеграції, вигідній для України.

Регіональний розподіл повторює інформацію з попереднього опитування: на заході України традиційно панують проєвропейські погляди, в той час як Схід залишається проросійським. Розрив між зовнішньополітичною орієнтацією більше, ніж у попередньому опитуванні: від 72 % населення, що підтримують угоду про асоціацію на Заході до 17% на півдні.

Як показало опитування громадської думки, українці розцінюють вступ до ЄС як можливість для покращення свого власного економічного добробуту, поліпшення демократії в країні, отримання нових освітніх можливостей і здатність вільніше подорожувати.

Опитування громадської думки, проведене соціологічною групою «Рейтинг» також включає інформацію про настрої українського населення щодо майбутнього і основні характеристики ЄС.

Значна частина українців вірить у стабільність і повільне розширення ЄС (27%). Майже така ж частина українського населення не має конкретної думки з цього питання, що знову свідчить відсутність інформації. Кількість євроскептиків, які не вірять в майбутній розвиток ЄС взагалі, є відносно високою - 9%.

Майже чверть українських громадян переконані, що Україна ніколи не вступить до ЄС і ще чверть, що приєднання не відбудеться ще довгий час. До характеристик ЄС, котрими його наділяє населення України, належать: економічна стабільність, повага прав людини, демократичні цінності, безпека держави та економічний розвиток. З іншого боку, українці усвідомлюють недоліки економічні кризи та активної імміграції.

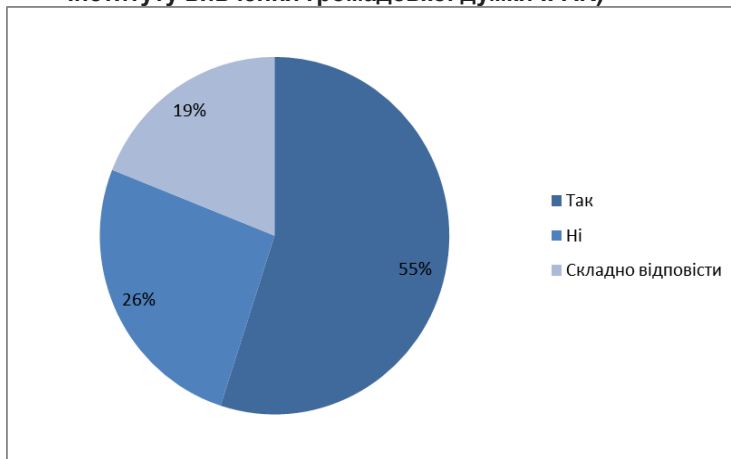
Суттєва частка українського населення не хоче жити в ЄС в якості іммігрантів. Втім, останнє може бути мотивованим не непривабливістю умов життя в країнах ЄС, а патріотизм і правою ідеологією (націоналізмом, наприклад), які користуються популярністю в Україні. П'ята частина українців хочуть жити в ЄС і, таким чином, можна зробити висновок, що в цілому позитивна думка про ЄС присутня.

Третє опитування, котре було використано для вторинного аналізу, було проведене Інститутом вивчення громадської думки IFAK у липні 2013 року [10]. До опитування громадської думки було залучено 1000 респондентів, віком від 18 до 65 років, які проживають у містах з населенням більше 50 тисяч осіб; методом збору даних виступало особисте формалізоване інтерв'ю згідно з опитувальником (обличчям до обличчя). Похибка репрезентативності не перевищує 2,2% (з ймовірністю 0,95).

Як показало опитування, зближення з ЄС підтримали 55% населення України (див. Рисунок 11, Рисунок 12, Рисунок 13. та Таблицю 3.). Таким чином, дане дослідження підтверджує результати попередніх двох у тому, що в українському суспільстві існує майже рівний розподіл між тими, хто підтримує європейську інтеграцію, і тими, хто виступає проти. Варто також наголосити на тому факті, що дане дослідження виявило найбільший рівень відповідей «складно відповісти», що в свою чергу дає підстави стверджувати, що майже третина українського населення не мала однозначної думки з цього приводу.

Рисунок 11.

Відповіді на питання: «Чи хотіли б Ви, аби Україна ще цього року підписала Угоду про асоціацію і зону вільної торгівлі з Європейським Союзом?» (Опитування громадської думки Інституту вивчення громадської думки IFAK)

Примітка: Ставлення українців до можливого підписання Угоди про Асоціацію та зону вільної торгівлі з ЄС. DW-Trend, Дослідницьке агентство IFAK, липень 2013 р. - http://www.ifak.com.ua/upload/image/DW_UA_07.2013_20%20%D0%B2%D0%BE%D0%BB%D0%BD%D0%B0%20%D0%B2%20%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D0%BC%D0%B8%D0%BA%D0%B5_%D0%BE%D1%82%201.07.13.pdf

Таблиця 3.

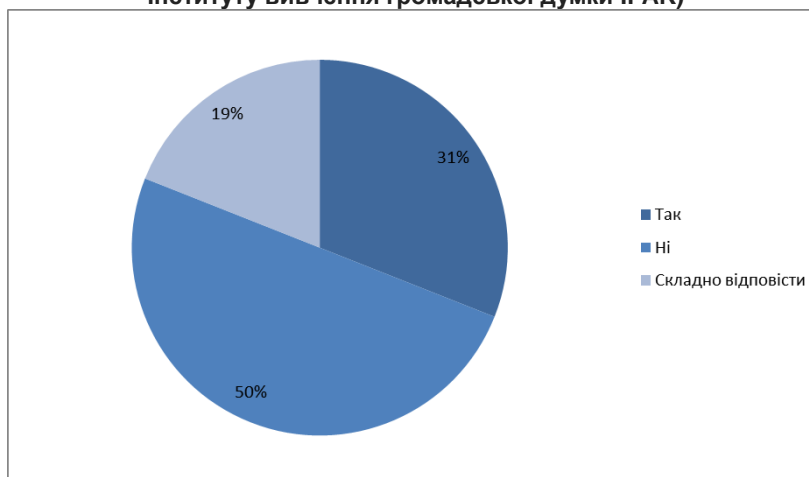
Відповіді на питання: «Що дасть Україна угода про асоціацію з ЄС?» (Опитування громадської думки Інституту вивчення громадської думки IFAK)

Модернізацію економіки	39%
Нові ринки збуту для українських товарів	32%
Більше демократії і верховенства права	26%
Нічого	24%
Добробут і робочі місця	20%
Зміцнення позицій країни на міжнародній арені	17%
Складно відповісти	8%

Примітка: Ставлення українців до можливого підписання Угоди про Асоціацію та зону вільної торгівлі з ЄС. DW-Trend, Дослідницьке агентство IFAK, липень 2013 р. - http://www.ifak.com.ua/upload/image/DW_UA_07.2013_20%20%D0%B2%D0%BE%D0%BB%D0%BD%D0%B0%20%D0%B2%20%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D0%BC%D0%B8%D0%BA%D0%B5_%D0%BE%D1%82%201.07.13.pdf

Рисунок 12.

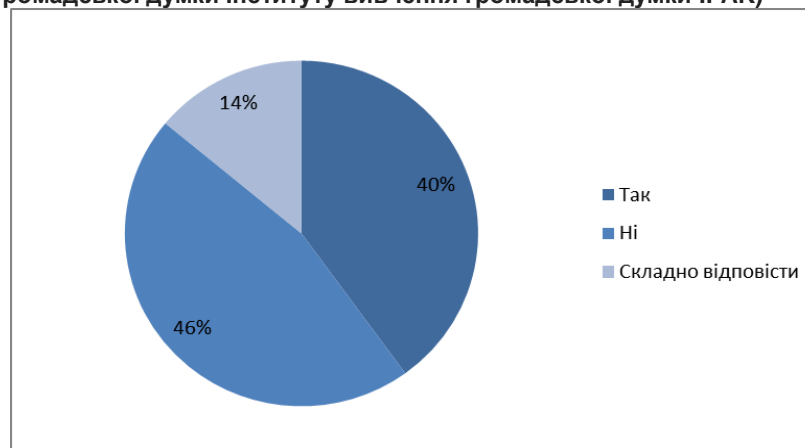
Відповідь на питання: «Чи гадаєте Ви, що президент Янукович робить усе від нього залежне, аби угода про асоціацію з ЄС була підписана ще цього року?» (Опитування громадської думки Інституту вивчення громадської думки IFAK)

Примітка: Ставлення українців до можливого підписання Угоди про Асоціацію та зону вільної торгівлі з ЄС. DW-Trend, Дослідницьке агентство IFAK, липень 2013 р. - http://www.ifak.com.ua/upload/image/DW_UA_07.2013_20%20%D0%B2%D0%BE%D0%BB%D0%BD%D0%B0%20%D0%B2%20%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D0%BC%D0%B8%D0%BA%D0%B5_%D0%BE%D1%82%201.07.13.pdf

Рисунок 13

Відповідь на питання: «Чи правильно діє Євросоюз, висуваючи політичні вимоги до президента Януковича, від яких залежить підписання угоди про асоціацію?» (Опитування громадської думки Інституту вивчення громадської думки IFAK)

Примітка: Ставлення українців до можливого підписання Угоди про Асоціацію та зону вільної торгівлі з ЄС. DW-Trend, Дослідницьке агентство IFAK, липень 2013 р. - http://www.ifak.com.ua/upload/image/DW_UA_07.2013_20%20%D0%B2%D0%BE%D0%BB%D0%BD%D0%B0%20%D0%B2%20%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D0%BC%D0%B8%D0%BA%D0%B5_%D0%BE%D1%82%201.07.13.pdf

Важливо наголосити на тому, що результати даного соціологічного опитування також виявили багато з вище згадуваних характеристик ЄС, наданих йому українською громадськістю. Так, наявні згадки про розвиток економіки, соціальної сфери, демократії та верховенства права, як і у попередніх випадках.

Варто зазначити, що трохи менше третини українського населення були переконані, що Асоціація з ЄС не матиме позитивних наслідків для України. Такий високий показник свідчить про те, що існували альтернативні актори формування думки (окрім офіційних української та європейської сторін), або ж дане уявлення було наслідком недостатньої досяжності до цільової аудиторії меседжів обох аналізованих у даній роботі акторів.

Дослідження виявило також розкол у підтримці дій Віктора Януковича. Абсолютно очевидним є той факт, що станом на липень 2013 року рівно населення України вважала, що Янукович не робить всього можливого для підписання Угоди про асоціацію, хоча його мас-медіа твердження та укази свідчили про протилежне. Нарешті, необхідно зазначити, що вимоги, висунуті ЄС до українського уряду, також не знайшли належної підтримки. 46% українського населення вважали їх неправомірними, тоді як тільки 40% розглядали їх як необхідні. Ці дані свідчать про суперечливе бачення українським населенням процесу підготовки до Асоціації з ЄС, що в свою чергу дає підстави говорити про закритість цільових груп українців до обох акторів формування громадської думки: незважаючи на те, що активна критика пасивності Віктора Януковича була явно відображена у результатах соціологічного опитування, вона також вказала на той факт, що значна частина українців не вбачає доцільності у виконанні вимог ЄС, а, значить, і в активних діях Віктора Януковича.

Вищезгаданий вторинний аналіз опитувань громадської думки дозволяє зробити висновок, що українське суспільство вважало кращим шлях інтеграції в ЄС ніж будь-який інший, однак, дане переконання абсолютна більшість не розділяла. У межах часових рамок даного дослідження було простежено невелике зниження рівня проєвропейської орієнтації (між жовтнем 2012 і березнем 2013 року), що показує, що євроскептицизм як правило, користувався невеликою популярністю серед українського населення.

На підставі вищенаведеного аналізу можна зробити висновок, що протягом 2012-2013 рр. підтримка проєвропейського вектору зовнішньої політики залишалась вищою порівняно з іншими альтернативами, зокрема з проросійським вектором. Позитивний імідж ЄС та асоціації з розвитком демократії, верховенства права, економічної стабільності та інших перспектив, пов'язані з ним, роблять можливим припустити, що більшість українського населення сподівалась на підписання Угоди про асоціацію в ЄС в листопаді 2013 рр. Відмова від підписання даного документу, відповідно, суперечила очікуванням та преференціям питомої кількості населення, а тому викликала протестні дії. Отже, узгодження рішень зовнішньої політики з громадською думкою є необхідною умовою підтримки населення та визнання легітимності діючої влади.

Література

1. Blumer H. Public opinion and public opinion polling // American sociological Review. – 1948. – Vol. 13. – pp. 542 - 554
2. Converse J. M. Survey Research in the United States: Roots and Emergence 1890-1960 // Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1987. – 350 p.
3. Mueller J. E. War, Presidents and Public Opinion // New York: Wiley, 1973. – 487 p.
4. Page B. I., Shapiro R.Y. Effects of Public Opinion on Policy // American Political Science Review. – 1983. – Vol. 77. – pp. 175 - 190
5. Shamir J, Shamir M. The Anatomy of Public Opinion // Ann Arbor, MI: The University of Michigan Press, 2000. – 516 p.
6. UNITER. - Official web-site. - [Електронний ресурс]. - Доступ з: <http://uniter.org.ua/en/index.html> (станом на 15 лютого 2014)
7. ЄС чи Митний союз? Куди хочуть іти громадяни? - загальнонаціональне опитування // Фонд «Демократичні ініціативи». - Офіційний сайт. - 10 січня 2013. - [Електронний ресурс]. - Доступ з: http://dif.org.ua/ua/polls/2013-year/es-chi-mitnii-soyuz_-kudi-hochut-iti-gromadjani_---zagalnonacionalne-opituvannja-.htm (станом на 15 лютого 2014)

8. Мангайм Дж. Б., Рич Р. Ц. Эмпирический политический анализ. - Москва: Весь Мир, 1997. – С. 312
9. На роздоріжжі або інтеграційні ребуси // Соціологічна група «Рейтинг». - квітень 2013. – [Електронний ресурс]. - Доступ з: http://ratinggroup.com.ua/upload/files/RG_Ukraine_Vektor_042013_pres.pdf (станом на 15 лютого 2014)
10. Ставлення українців до можливого підписання Угоди про Асоціацію та зону вільної торгівлі з ЄС // DW-Trend, Дослідницьке агентство IFAK. - липень 2013 р. – [Електронний ресурс]. - Доступ з: http://www.ifak.com.ua/upload/image/DW_UA_07.2013_20%20%D0%B2%D0%BE%D0%BB%D0%BD%D0%B0%20%D0%B2%20%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D0%BC%D0%B8%D0%BA%D0%B5_%D0%BE%D1%82%201.07.13.pdf (станом на 15 лютого 2014).